

УДК 37.011.3-051(477.83/.86)''1944/1949''
DOI: <http://dx.doi.org/10.30970/vpe.2019.34.10571>

ОСВІТНЬО-ПРОСВІТНИЦЬКА ДІЯЛЬНІСТЬ ЛЕВА ЯСІНЧУКА У ТАБОРОВИЙ ПЕРІОД УКРАЇНСЬКОЇ ЕМІГРАЦІЇ (1944–1949)

Дмитро Герцюк

*Львівський національний університет імені Івана Франка,
вул. Туган-Барановського, 7, Львів, Україна, 79005*

Розкрито освітньо-просвітницьку діяльність відомого українського педагога, культурно-громадського діяча в Галичині Лева Ясінчука у так званий таборовий період української еміграції (1944–1949). Акцентовано увагу на висвітленні ним різних сторін життєдіяльності українських переселенців у австрійських таборах, проаналізовано його участь в організації рідномовних шкіл, просвітницьких акцій та заходів, проведення широкої інформаційно-пропагандистської роботи щодо поширення в емігрантському середовищі рідношкільної ідеї.

Ключові слова: Лев Ясінчук, Австрія, переміщені особи, українська еміграція, національна школа, благодійні акції.

Ім'я Лева Ясінчука, відомого українського педагога, громадського і культурно-освітнього діяча на Буковині і в Галичині у першій третині ХХ ст., золотими літерами вписано у процеси українського національно-культурного відродження. У творчому доробку Л. Ясінчука десятки наукових, публіцистичних, художніх творів, розвідок, заміток та ін., присвячених проблемам української освіти і національного виховання молоді, просвітницької справи серед дорослого населення. Його по праву називають ідеологом Українського педагогічного товариства “Рідна школа”, до розбудови якого він приклав чимало зусиль і виступив ініціатором багатьох рідношкільних ідей. За безпосередньої участі Л. Ясінчука наприкінці 1920-х років налагодилися тісні контакти “Рідної школи” з українською діаспорою США і Канади, від якої поступила посильна матеріально-фінансова допомога для підтримки українських навчально-виховних закладів у Галичині.

Ці та інші аспекти життєдіяльності Лева Ясінчука знайшли висвітлення у працях Д. Герцюка, С. Демидчука, О. Джус, З. Нагачевської, О. Симчич, Б. Ступарика та ін.

Водночас, як засвідчив аналіз, білою плямою у вивченні його життєвого і творчого шляху залишається період 1940-х років, коли, покинувши Галичину, Лев Ясінчук обрав для себе долю українського емігранта. У наявних дослідженнях тільки окремими рядками наводиться коротка інформація про його перебування у середовищі українських емігрантів (переміщених осіб), які утримувалися в таборах, зокрема, в

окупаційній зоні Австрії. Означена у науковій літературі як таборова еміграція, вона стала складовою третьої, або повоєнної, хвилі еміграції українців у ХХ ст. [11]

Ставимо за мету статті на основі опрацювання документальних матеріалів проаналізувати зміст освітньої та культурно-просвітницької діяльності Лева Ясінчука у період його таборової еміграції (1944–1949), оцінити його внесок у розбудову українського емігрантського середовища цієї доби.

Складна емігрантська дорога на Захід для Лева Ясінчука розпочалася у 1944 р. “Доволі тиранського диктаторства. Треба подаватися туди, назустріч Заходові, назустріч демократії”, – так, за його словами, сказали собі десятки тисяч національно свідомих і політично активних українців, які, уникаючи більшовицького терору, вимушено покинули рідну землю й опинилися на чужині [3, ч. 236].

На декілька років його життєвимір був означений такими широко вживаними на той час у міжнародній практиці термінами як “переміщені особи”, “біженці”, чи простіше – “скитальці”. Відношення самого Л. Ясінчука до цього явища було однозначним: еміграція – це явище “якогось катаклізму в народі”. “Скільки понять, скільки жахливостей і трудів, скільки поневіри людської гідності криється в тому слові, – з болем пише він, – коли людина, що любила свій рідний край, який живив, ростив її соками, розриває нараз родинні, громадські, суспільні зв’язки, що затіснявались і кріпшались довгими роками, кидає добуток своїх трудів, припиняє своє заняття й наслідком непереможних обставин ... залишається не то без почуття з боку оточення, але стрічається з його погордою та ненавистю, без ясного промінчика на будучність...” [3, ч. 237].

Водночас, він був твердо переконаний, що, попри всі труднощі емігрантської дійсності, людина не повинна опускати руки, втрачати свою національну ідентичність, “занесена міжнародним буревієм у нові світи, має вона знайти собі дрібку землиці, хоч би на твердій скелі, пустити там свій корінь і втриматися доти, доки не буде можливості перенестися на рідний ґрунт, не втративши нічого зо свого питомого ества” [3, ч. 237].

Власне саме так і проявив себе на чужині Лев Ясінчук. До останніх днів свого життя, відірваний фізично від рідної землі, він залишався її вірним сином, через друковане слово, активну громадську позицію наполегливо обстоював національну ідею, вписавши тим самим своє ім’я у скарбницю світового українства.

Наповнені тривою і переживань скитальські будні для Л. Ясінчука, описати які, за його ж словами, “замало було б одної об’ємистої книжки” [3, ч. 236], розпочалися в одному із австрійських таборів для переміщених осіб, так званих таборах Ді-Пі (від англomовного скорочення DP – *displaced*

persons. – Д. Г.) у м. Інсбруку. У середині 40-х років минулого століття в трьох західних окупаційних зонах Австрії загалом було зосереджено за різними даними більше 21 тис. українців, вихідців як із західноукраїнських земель, так і Наддніпрянщини, представників всіх класів та прошарків тогочасного українського суспільства – інтелігенції, робітників, селян та ін. [2, с. 86]. Незважаючи на відносно короткий період свого існування, ці табори стали центрами громадського-політичної і духовно-культурної активності емігрантів, специфічними міні-суспільствами із притаманною їм таборовою культурою, яка залишила свій відбиток на укладі життя українських громад і після розселення їх у нових країнах.

Питанням життєдіяльності української еміграції у Австрії Л. Ясінчук присвятив десятки статей і заміток, опублікованих у таборових виданнях (“Недільні вісті” та ін.), а головну у газеті американських українців “Свобода”, активним дописувачем якої був ще з часу своїх відвідин американського континенту як делегат “Рідної школи” у 1928–1929 і 1931–1932 рр. У цьому ж виданні у 1950 р. були видрукувані окремі розділи його повісті “Данина Молохові”, присвяченої життям українських скитальців. За своїм змістовим наповненням і проблематикою, поза сумнівом, ці публікації становлять цінне джерело до пізнання обставин життя українських переселенців в Європі у повоєнну добу, засвідчують особистий внесок Лева Ясінчука у вирішення різного роду еміграційних проблем.

Червоною ниткою публікацій Л. Ясінчука є його виразна аргументованість про життєспроможність українців, їхній високий національний дух, достатній рівень самоорганізації у різних ділянках культурно-освітнього життя в умовах чужоземного середовища. Обсервуючи життя представників різних народів, що опинилися на еміграції в Австрії, Л. Ясінчук відзначає, що українці, “краще ведуть себе від інших”, засвідчують не тільки суспільно-допомогову активність, але і “виявляють себе духово в усяких напрямках: мають солідно зорганізовану церковну справу; добре заступлена наука, література, мистецтво, преса, видавництво, педагогія, освіта і шкільництво всякого роду, словом, пульсує многогранне культурне життя” [3, ч. 239].

Незважаючи на непрості умови життя і побуту українських поселенців, їх не полишало почуття національної єдності, гордості за свій народ, його історію, традиції. Л. Ясінчук наводить чимало прикладів, коли таборова буденщина розчинялася урочистими заходами з нагоди національних та релігійних свят, вшанування пам’яті видатних українців, імпрезами, виставами, концертами. “Де говорене слово чи навіть приклад тратив свою міць, – пише Л. Ясінчук у газетній статті “Сила пісні”, – там рідна пісня навчала про минуле, пригадувала обов’язок, єднала в один гурт, поривала до чину” [6]. Особливе захоплення, і не лише серед української громади,

викликали виступи українського хору “Ватра”, створеного 1945 р. під керівництвом відомого диригента Л. Туркевича.

Маючи великий досвід суспільно-громадської діяльності, Лев Ясінчук знайшов прикладення своїх сил у освітній та просвітницько-культурній діяльності таборового життя українських переселенців. Разом з іншими українськими активістами він стояв у витоків створення в Інсбруку культурно-допомогового товариства – “Братства св. Андрія”, яке, крім надання матеріальної допомоги, що надходила від міжнародних організацій (“Адміністрації Об’єднаних Націй для допомоги і відновлення” (“УНРРА”), Міжнародного Червоного Хреста), створення власних благодійних фондів та акцій, жваво розвинуло багатоаспектне культурно-освітнє, літературно-мистецьке, релігійне життя, дієву видавничу діяльність.

Особливу увагу з боку української громадської інституції було звернено на організацію україномовного шкільництва, виховання молоді у національному дусі. “Хочемо за всяку ціну зберегти нашу молодь”, – ці слова Л. Ясінчука для нього самого та його однодумців окреслили основний вектор їхньої діяльності в умовах еміграційного становища [5]. Наголос ставився на формуванні національної свідомості, українського патріотизму, громадянської позиції. “Для нас справа, – стверджує Л. Ясінчук, – не в самому навчанні, не в тому якраз, щоб молодь наклала в голову невпорядковану копицю відомостей, але в тому, щоб вона навчилася працювати..., щоб пізнала потреби народу й уміла жити в народі, жити соціально, щоб в неї зродилася потреба і жага корисно, твердо й доцільно працювати для цієї ідеї” [3, ч. 242].

Здійснювати інспекторський нагляд за діяльністю всіх шкіл Братства Українським Центральним Допомоговим Об’єднанням Австрії (УЦДОА), громадською організацією, заснованою в 1946 р. в Інсбруку для опіки і допомоги українським емігрантам, було доручено саме Леву Ясінчуку. Великий авторитет, багатолітній досвід рідношкільної діяльності, працьовитість, енергійність, віра та оптимізм цього українського сподвижника-патріота стали запорукою успішного розв’язання низки освітньо-шкільних проблем українських емігрантів. Організація мережі шкіл, заходи щодо надання матеріальної допомоги (відкриття бурс, заснування фондів, акції “підживлення”) та ін. було належно оцінено на загальних зборах Братства св. Андрія у березні 1947 р. Після виголошення звітних доповідей, зокрема шкільного реферату Л. Ясінчука, як зазначала тодішня преса, складалося враження, “що ми не на еміграції, але у Львові, на загальних зборах “Рідної школи” [4].

Під патронатом Братства св. Андрія в українських таборових поселеннях округу Тіроль-Форарльберг на середину 1948 р. діяло дві гімназії, сім народних шкіл, одна торговельна школа, два дитячі садки. Число

учнівської молоді складало 345 осіб, 26 учительських сил було залучено до організації навчально-виховного процесу. Про важливість для українства цієї справи свідчить той факт, що 126 випускників гімназій Братства стали слухачами австрійських університетів, що створювало передумови до формування загону української освіченої еліти, готовою боротися за національно-державні ідеали [7].

Відзначимо, що засновником і директором української гімназії в Інсбруку був відомий галицький педагог Богдан Попель, який згодом переїхав до США і очолював у Чикаго так звану Централю комітетів оборони традицій Української греко-католицької церкви.

За прикладом Братства св. Андрія навчальні заклади для української молоді були відкриті також і в інших частинах Австрії – Штирії, Каринтії, Горішній Австрії, Зальцбургу.

Про генетичну тягу українців до освіти і науки свідчить і наведений Л. Ясінчуком факт присвоєння у 1948 р. університетом в Інсбруку наукового ступеня доктора дев'яти українцям, довівши тим самим число науково дипломованих українців за добу скитальщини до 70 осіб [10].

Л. Ясінчук з особливою гордістю у низці публікацій говорив про національну зрілість студентської молоді, яка вирізнялася високим рівнем самоорганізації, активністю у багатьох ділянках громадського життя української еміграції, і не тільки. Зокрема, наводить як приклад двох студентів-українців філософського факультету із вищезгаданого університету Ірину Носик і Анатолія Пашківського, які брали участь у міжнародній мистецькій виставці і виставили високохудожні роботи – пейзажні і портретні картини, проекти книжкових обкладинок, екслібриси. “Така молодь, – справедливо вважає Л. Ясінчук, – яка, попри свої звичайні студії, знаходить у сьогоднішньому важкому часі натхнення й прославляє цим українське ім'я у світі заслуговує на всіляку підтримку” [8].

Аналіз матеріалів засвідчує, що провідники емігрантського життя прагнули надати освітній ділянці системного і планового характеру. З цією метою час від часу проводилися педагогічні конференції, наради, де обговорювалися поточні питання, виношувалися плани активізації культурно-освітнього життя.

Зрозуміло, що у складному матеріальному становищі, в якому опинилися українські переселенці, утримати ці навчальні заклади було непросто. З метою створення відповідних фондів організувалися різні добродійні акції, працювали кравецька і шевська майстерні, функціонувала власна їдальня тощо. Суттєву фінансову підтримку шкільної справи надав відомий на той час прихильник українських скитальців архієпископ Іван Бучко, якого 1944 р. було призначено апостольським візитатором українців греко-католицької віри у Західній Європі. У надзвичайно важких умовах

йому вдалось налагодити церковне життя в післявоєнній Європі; його недаремно називають “архипастирем скитальців” [9].

Великі надії на допомогу покладалися на “заморську стару еміграцію”. Використовуючи шпальти найбільш тиражованої на той час газети української еміграції – американського часопису “Свобода”, Л. Ясінчук постійно через статті, замітки, повідомлення інформує земляків у Злучених Державах Америки, Канаді про невідрадне становище братів-українців у повоєнних таборах Німеччини та Австрії, звертається до українських громадських та церковних товариств, окремих впливових діячів із проханням надати посильну матеріальну та фінансову допомогу, підтримати освітню справу, “поставити українську школу поміж найважливіші справи, що вимагають особливої дбайливості”, сприяти вирішенню правових аспектів подальшого переселення скитальців із Австрії [5].

Власне остання проблема з особливою гостротою наприкінці 1940-х років постала серед української громади в Австрії. У цій країні, яка за міжнародними угодами була окупована державами антигітлерівської коаліції, назрівали державотворчі настрої, суспільство поступово очищувалося від залишків нацистської ідеології, додало наслідки затяжної фінансово-економічної кризи. У політикумі наростало невдоволення щодо присутності великого числа чужоземців, все голосніше лунали голоси щодо згортання таборів для переміщених осіб. Все це в сукупності актуалізувало питання подальшої долі українських емігрантів у Австрії.

У низці статей, опублікованих у “Свободі” (“З української скитальщини”, “Дві замітні події”, “Скитальщина в Австрії в новому положенні”, “В австрійському перехресті”, “Справа переселення українських скитальців”, “Останні образки із Австрії” та ін.) Л. Ясінчук панорамно на тлі суспільно-політичних подій, що розгорталися у повоєнній Австрії, змальовує ситуацію навколо “таборів ДП”, аналізує неоднозначну позицію у цьому питанні різних політичних сил, невизначеність і тривогу, що охопила еміграційну спільноту у зв’язку із небезпекою примусової репатріації емігрантів.

Все це в сукупності підштовхувало переселенців до пошуку шляхів подальшої еміграції, зокрема, бажання перебратися за океан – США, Канаду, Аргентину тощо. Такою метою задався і Л. Ясінчук. За сприяння Злученого українсько-американського допомогового комітету йому вдалося отримати дозвіл на виїзд до США і у червні 1949 р. втретє, в цей раз вже востаннє, він вступив на американську землю. Завершальний період свого життя Лев Ясінчук присвятив справі української діаспори. Проте це вже тема іншої наукової розвідки.

Підсумовуючи вищесказане, відмітимо, що Л. Ясінчук залишив помітний слід у забезпеченні культурно-освітнього життя української

діаспори у так званій таборовий період, приклався до широкого висвітлення різних сторін життєдіяльності українських переселенців у австрійських таборах, організації рідномовних шкіл, просвітницьких акцій та заходів.

1. Демидчук С. Лев Ясінчук / Степан Демидчук // Календар Українського Народного Союзу на 1965 рік. – Вид-во “Свобода”, Джерсі-Сіті ; Нью-Йорк, 1965. – С. 160.
2. Маруняк В. Українська еміграція в Німеччині і Австрії по Другій світовій війні. Т. 1. – Роки 1945–1951. – Мюнхен, 1985. – 405 с.
3. Ясінчук Л. З української скитальщини / Л. Ясінчук // Свобода. – 1946. – Ч. 236–246.
4. Ясінчук Л. Мигові спостереження / Л. Ясінчук // Свобода. – 1947. – Ч. 89.
5. Ясінчук Л. Наша живучість / Л. Ясінчук // Свобода. – 1947. – Ч. 184.
6. Ясінчук Л. Сила пісні / Л. Ясінчук // Свобода. – 1947. – Ч. 277.
7. Ясінчук Л. Промінь у темряві / Л. Ясінчук // Свобода. – 1948. – Ч. 81.
8. Ясінчук Л. Підвищена температура / Л. Ясінчук // Свобода. – 1948. – Ч. 93.
9. Ясінчук Л. Владика-скиталець в Австрії / Л. Ясінчук // Свобода. – 1948. – Ч. 147.
10. Ясінчук Л. Скитальці в новій фазі / Л. Ясінчук // Свобода. – 1948. – Ч. 208.
11. Ясь О. Еміграція / Енциклопедія сучасної України. – Т. 9 – Е–Ж. – Київ, 2009. – С. 181.

*Стаття: надійшла до редколегії 29.08.2019
доопрацьована 11.09.2019
прийнята до друку 15.10.2019*

EDUCATIONAL AND ENLIGHTENING ACTIVITIES OF LEV YASINCHUK IN THE CAMP PERIOD OF THE UKRAINIAN EMIGRATION (1944–1949)

Dmytro Hertsyuk

*Ivan Franko National University of Lviv,
Tuhan-Baranovskoho Str., 7, Lviv, Ukraine, UA–79005*

The article reveals the educational and enlightening activities of the well-known Ukrainian educator, cultural and public leader in Halychyna Lev Yasinchuk in the so-called camp period of the Ukrainian emigration (1944–1949).

During 1944–1949 L. Yasinchuk was in one of the Austrian camps for displaced persons, the so-called DP camps in Innsbruck. In the middle of 1940s according to various data more than 21 thousand of the Ukrainians were concentrated in the three western occupation zones of Austria, and they were natives, both from the Western Ukrainian lands and Dnieper region, and the representatives of all classes, strata of the Ukrainian society of that time – intellectuals, workers, peasants, etc. Despite their relatively short period of the existence, these camps became the centers of social, political and spiritual, cultural activity for emigrants, specific mini-societies with their inherent camp culture, which left its mark on the way of the life of the Ukrainian communities even after their settlement in new countries.

The author lays the focus on L. Yasinchuk's describing the different aspects of the Ukrainian emigrants' life in the Austrian camps, analyses his participation in organizing the mother-tongue schools, educational actions and activities, conducting the extensive propagandizing activity on disseminating the idea of a native school in the emigrant community.

The paper singles out the educator's merits in establishing together with other Ukrainian activists in Innsbruck the cultural and support society "Brotherhood of Saint Andrew", which in addition to providing financial assistance, has energetically developed in many aspects the cultural, educational, literary and artistic, religious life, active publishing activity. The activity of L. Yasinchuk as an inspector of the Ukrainian schools that functioned in the Ukrainian camps under the patronage of this society is covered.

The article reveals the content of L. Yasinchuk's publications in the "Svoboda" magazine, in which the author informs the Ukrainian emigrants in the USA and Canada about the position of displaced persons in the post-war camps of Germany and Austria, appeals to the Ukrainian public and church societies, individual influential leaders with the request to provide the financial assistance, and to support the education etc.

Key words: Lev Yasinchuk, Austria, displaced persons, Ukrainian emigration. camp life, national school, charity actions.